

ДІАГНОСТИКА ПСИХОМОТОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Розвиток психомоторних здібностей дітей раннього віку відіграє значну роль у розвитку пізнавальної діяльності, формуванні багатьох необхідних дитині навичок і вмінь. І, відповідно, ступінь сформованості певних психомоторних здібностей у ранньому віці може свідчити про рівень загального психічного розвитку дитини. Проведення діагностичного дослідження психомоторних здібностей у дітей раннього віку дає можливість точніше спрямовувати розвивальну роботу як із профілактичною, так і з корекційною метою, оскільки в наш час стає актуальною проблема реалізації можливостей кожної дитини, з максимальним урахуванням її індивідуальності.

Світлана ОЛЕКСЕНКО, психолог науково-методичного центру практичної психології Київського університету імені Бориса Грінченка

У зв'язку з недостатньою зрілістю кори головного мозку в ранньому віці, не можна говорити про психомоторні здібності в тому значенні, яке вони мають у пізніші вікові періоди, оскільки здібності лише формуються. Але слід спиратися на психомоторні новоутворення, що виникають у дитини у процесі раннього онтогенезу.

Зазвичай під **здібностями** розуміють такі індивідуальні особливості, які є умовами успішного виконання будь-якої однієї чи кількох діяльностей. І формуються вони під час навчання і виховання.

У сучасній психологічній науці активно досліджуються особливості психомоторного розвитку, взаємодія компонентів психомоторної дії, розвиток здібностей у дітей. У літературі пропонується декілька класифікацій здібностей. Якщо ми будемо спиратися на поділ здібностей **за психічними функціями**, то зауважимо такі види: сенсорні й моторні (або психомоторні).

Є багато діагностичних методик, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, для дослідження психомоторного розвитку дітей раннього віку. Більшість методик — нормативні шкали нервово-психічного розвитку або тестові завдання на дослідження різних сторін психічного розвитку (найчастіше це: моторний розвиток, мовлення, сенсорний розвиток, ігрова діяльність, соціально-емоційний розвиток). Є шкали на визначення обдарованості дітей раннього віку (моторної, мовленнєвої). Методики діагностики психомоторних здібностей у ранньому віці залишаються недостатньо розробленими.

Нами було виявлено наявність взаємовпливу моторної активності та мовленнєвого розвитку в дітей раннього віку. Оскільки саме на межі поєднання декількох психічних процесів можуть активізуватися здібності, а наявність здібностей сприяє розвитку тієї чи іншої діяльності, ми розглядаємо психомоторні здібності в контексті взаємозв'язку моторики та мовлення.

Спираючись на психомоторні новоутворення, ми визначили **напрями дослідження психомоторних здібностей у дітей раннього віку**:

- координація рухів (точність рухів, взаємодія макро- і мікрорухів, координація рухів лівої та правої руки);

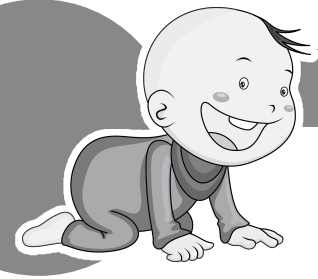

- сенсомоторна координація (зорово-моторна, слухово-моторна);
- просторова координація (засвоєння схеми тіла, тілесного простору);
- ритмічність (темпоритм).

Одним зі шляхів визначення психомоторних здібностей є спостереження за динамікою успіхів у процесі розвитку дитини. Під час спостереження треба спиратися на показники психомоторного розвитку в ранньому віці.

Показники психомоторного розвитку в ранньому віці

Назва реакції	Вік появи реакції
Користується вказівним жестом	1 р.
Роз'єднує предмети під контролем зору (дошка з отвором — паличка, кільце — стержень)	1 р. 1 міс.
Кладе предмет у коробочку і дивиться в неї	1 р. 1 міс.
Намагається відтворити серії звуків із певною інтонацією та ритмом, що нагадує мовлення дорослих	1 р. 2 міс.
Намагається малювати «карлючки»	1 р. 2 міс.
З'єднує предмети під контролем зору (стержень — кільце, ковпачок — ручка)	1 р. 4 міс.
Відкручує маленькі гвинтові кришки під контролем зору	1 р. 4 міс.
<ul style="list-style-type: none"> • Ставить кубик на кубик; • ставить 3—4 кубики один на одного; • ставить 6 кубиків один на одного 	1 р. 4 міс. 1 р. 5 міс. 2 р.
Показує 3—5 частин тіла на собі й на ляльці	1 р. 4 міс.
Підносить до рота ложку та їсть, часто проливаючи їжу	1 р. 5 міс.
Уникає перешкод на поверхні, якою йде (ямки, горбочки)	1 р. 6 міс.
Показує, де лежать деякі предмети й іграшки	1 р. 6 міс.
Уставляє фігурні блоки в отвори відповідної форми	1 р. 8 міс.
Опускає дрібний предмет у маленький отвір	1 р. 9 міс.
<ul style="list-style-type: none"> • Нанизує на мотузку великі (2 см) «намистини» з отвором 0,5—0,6 см; • нанизує середні (1,5 см) «намистини» з отвором 0,3—0,4 см 	2 р. 2 р. 6 міс.
Переливає рідину з однієї посудини в іншу (при цьому однією рукою тримає, а іншою допомагає)	2 р. 6 міс.
Ріже папір ножицями (як правило, однією й тією ж рукою)	3 р.
Стоїть на одній нозі 3 с	3 р.
Піднімається сходами з опорою змінним кроком	3 р.
Розуміє чотири значення розташування (<i>в, на, під, за</i>)	3 р.
Розуміє значення спрямування руху (<i>до, від</i>)	3 р.

ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИКИ

КОПІЮВАННЯ МАЛЮНКА

Ця методика дає змогу визначити рівень розвитку сенсомоторної координації дітей від 15 місяців до 3 років.

Методика базується на показниках норми розвитку передобразотворчої та образотворчої діяльності В. Манової-Томової.

Для кожної вікової категорії пропонуються різні завдання. Кожне завдання передбачає 2–3 спроби.

Матеріали: аркуш паперу (20 × 20), простий олівець.

Вік дитини: 15 місяців.

Зміст завдання: дорослий креслить олівцем кілька ліній на аркуші паперу, потім дає дитині і спостерігає, чи почне вона ним користуватися.

Оцінка: норма, коли під час однієї з трьох спроб дитина взяла олівець і почала рухати ним, незалежно від того, чи залишається на аркуші слід.

Вік дитини: 18 місяців.

Зміст завдання: дорослий у присутності дитини щось креслить або малює олівцем на папері, але так, щоб дитина не бачила. Потім кладе аркуш перед нею і дає олівець.

Оцінка: норма, коли під час однієї з двох спроб дитина робить хоча б два-три рухи олівцем і залишає слід.

Вік дитини: 21 місяць.

Зміст завдання: аркуш паперу слід покласти на темну поверхню, щоб він чітко окреслювався. Дорослий говорить: «Можеш креслити олівцем на цьому аркуші, не виходячи за його межі? Ось так (показує)». Потім дає олівець дитині. При кожній спробі дитина отримує новий аркуш.

Оцінка: завдання вважається виконаним, якщо під час хоча б однієї зі спроб дитина креслить у межах аркуша.

Вік дитини: 2 роки (24 місяці).

Зміст завдання: дитина отримує аркуш паперу та олівець. На цьому ж аркуші дорослий

креслить одну-дві вертикальні лінії і просить дитину зробити те ж саме. Незалежно від того, накреслить вона їх чи ні, він креслить горизонтальну лінію і знову просить накреслити таку саму. Якщо дитина малює карлючки, замість вертикальних і горизонтальних ліній, то завдання повторюється на іншому аркуші. Завдання можна подати у вигляді драбини чи хреста.

Оцінка: позитивна оцінка — якщо дитина на одному з двох аркушів накреслила чітко горизонтальні або вертикальні лінії.

Вік дитини: 2 роки і 6 місяців (30 місяців).

Зміст завдання: перед дитиною кладеться аркуш паперу та олівець. Із одного боку аркуша дорослий малює коло і просить дитину намалювати те саме. Інструкцію можна дати у такому вигляді: «Намалюй кульку (м'ячик)».

Оцінка: позитивно оцінюється виконання завдання, коли один раз виходить коло з двох кривих замкнених ліній, початок і кінець лінії збігаються. Правильність кола не береться до уваги.

Вік дитини: 3 роки (36 місяців).

Зміст завдання: перед дитиною кладеться аркуш паперу та олівець. Дорослий говорить і малює: «Зараз я тобі намалюю кульку. А ти зумієш? Намалюй і ти кульку з ниточкою, як моя». Після виконання дорослий каже: «Тепер намалюй яблуко, але з хвостиком». Якщо дитина не починає малювати, дорослий сам малює, а потім знову просить дитину.

Оцінка: з трьох спроб дві мають відповідати таким критеріям: утворення кривої замкненої лінії і ставлення дитини до намальованого, як до якогось зображення (одне — кулька, а друге — яблуко).

МЕТОДИКА «ПІРАМІДА»

Методика застосовується для виявлення рівня розвитку співвідносних дій із орієнтуванням на величину, ведучої руки, координації рухів у процесі нанизування.

Матеріали: пірамідка із 3—4 кілець різного розміру, однакових за кольором.

Процедура обстеження. Дитині пропонується розібрати пірамідку. Якщо дитина не розбирає, дорослий робить це сам, і пропонує дитині зібрати її. Якщо дитина не виконує, дорослий починає подавати їй кільця по одному, щоразу показуючи жестом, що їх потрібно надягати на паличку. Потім пропонує виконати завдання самостійно.

Оцінка: завдання виконане, якщо враховуються величини кілець; як результат — зібрані всі кільця відповідно до розміру. Звертається увага на точність і скоординованість рухів; на те, якою рукою дитина нанизує кільця, а якою підтримує пірамідку.

МЕТОДИКА «УКЛАДАННЯ ФОРМ»

(Різновид методики «Мисочки»)

Мета: виявлення рівня здатності співвідносити дії, орієнтуючись на величину, координувати рухи рук у процесі вкладання форм.

Зміст методики. Дорослий показує дитині, як із великого куба дістати менший, після чого ставить їх перед дитиною і пропонує зібрати.

Оцінка. Показник виконано, якщо дитина збирає куби відповідно до їх величини. Звертається увага на спосіб виконання (примірювання чи зорове співставлення). Допускається зробити не більше трьох спроб.

Матеріали: куби-вставки (чотирикутні мисочки) одного кольору з різницею в довжині ребра 3 см.

Для різних вікових груп добирається різна кількість кубів:

- 1 р. 3 міс., 1 р. 9 міс. — 2 куби (10 см, 7 см);
- 1 р. 9 міс., 2 р. — 3 куби;
- 2 р., 3 р. — 4 куби.

МЕТОДИКА НА ОРІЄНТАЦІЮ У ПРИМІЩЕННІ

Вік дитини: 2-й рік життя.

Зміст методики. У природній ситуації, при проведенні режимних процесів, під час гри дитині пропонується виконати певні дії. Наприклад: «Покажи, де в нас рибки», «Знайди, де годинники», «Покажи, де твій горщечок», «Іди мити руки».

Оцінка. Завдання вважається виконаним, якщо дитина виконує всі чотири вказівки.

Вік дитини: 3-й рік життя.

Зміст методики. У бесіді з дитиною виявити, чи добре вона орієнтується, відшуковуючи найуживаніші побутові предмети, іграшки, в розташуванні меблів і самих кімнат.

Оцінка. Завдання вважається виконаним, якщо дитина відповідає на більшість запитань.

МОДИФІКАЦІЯ МЕТОДИКИ НА ДОСЛІДЖЕННЯ ТОЧНОСТІ РУХІВ В УМОВАХ ЗМІНИ ПОЗИ ТІЛА

(Автор В. Якунін)

Мета: дослідження точності рухів в умовах зміни пози тіла.

Зміст методики. Дитина сидить перед столом. На столі закріплений аркуш цупкого паперу (50 × 50 см), посередині намальована крапка — центр. Навколо крапки — 8 кругів на відстані 3 см один від одного.

Дитині зав'язують очі, одна рука на коліні: дорослий бере іншу руку, торкається вказівним пальцем цієї руки до заданого центру і повертає її в початкове положення, потім дитину просять повторити рух самостійно (кожною рукою тричі). Рухи виконуються в шести положеннях:

- дитина сидить прямо;
- відхилившись на 20 см назад;
- стоячи прямо на відстані 5 см від кришки стола;
- стоячи з поворотом на 45° праворуч;
- сидячи з поворотом на 45° праворуч;
- сидячи з поворотом на 45° ліворуч.

Оцінка. Для дітей 2—3 років середнє відхилення рухів від заданої точки для правої руки 69 мм, для лівої — 71,4 мм.

ДОШКА СЕГЕНА

Можна використати як додаткову методику. При цьому беруть дошки з цілими елементами і з високим рівнем контрастності. Оскільки за нормою діти до 3,5 років можуть діяти си-

ловим способом, без урахування форми, то при оцінці результатів дітей раннього віку ми визначаємо такі критерії:

- норма: діти діють методом проб і помилок, застосовують силу при вкладанні, не враховують форму;
- високий рівень: при вкладанні простих фігур (коло, квадрат) переважає зорове співвіднесення, при вкладанні складних фігур (трикутник, багатокутник) може бути приміряння, прикладання;
- низький рівень: дитина завдання не приймає.

Мета: дослідження рівня сформованості дій, зорово-моторної координації, ідентифікації та моделювання, операцій аналізу і синтезу в різних умовах.

Матеріали: для дітей від 2 років використовуються дошки з 4—6 фігурами для вкладання; від 3 років — із 10—15 фігурами.

Зміст методики. Дитині показують дошку із вкладеними фігурами. Потім у неї на очах дошку перевертають так, щоб укладиші випали на стіл. Дитині пропонують укласти фігурки у заглиблення: «Я висипаю фігурки, а ти склади знову».

Для уточнення даних при діагностичному дослідженні ми використали деякі субтести з метричної шкали для дослідження моторної обдарованості у дітей (автори: М. Гуревич, М. Озерецький) 4 років. Для дітей раннього віку вони не є надійно діагностичними, але дають можливість виявити дітей моторно обдарованих, які випереджають однолітків за психомоторними показниками.

ТЕСТ НА ОРІЄНТАЦІЮ У СХЕМІ ТІЛА

Процедура проведення. Дитина має, заплющивши очі, доторкнутися вказівним пальцем правої та лівої руки (по черзі) до кінчика носа.

Оцінка. Тест вважається не виконаним, якщо дитина доторкнулася не до кінчика носа, а до іншого місця, або торкнулася спочатку до іншого місця, а потім до носа. Допускається 3 спроби, з них 2 мають бути позитивними.

За шкалою Біне-Сімона, показник із розплющеними очима дитина має виконувати у 3 роки.

ТЕСТ НА ШВИДКІСТЬ

(Укладання монет або гудзиків)

Невелика картонна коробка ставиться перед дитиною так, щоб вона могла сидючи вільно дістати до неї напівзігнутою в лікті рукою. Паралельно до передньої стінки коробки на відстані 5 см розкладають у ряд 20 монет або гудзиків (діаметром 2 см). За командою дитина починає якомога швидше вкладати в коробку по одній монеті. Порядок укладання дитина обирає сама. Стежать за тим, щоб вона не кидала монети, а клала. На виконання відводиться 25 с. Тест дитина виконує ведучою рукою.

Оцінка. Тест вважається невиконаним, якщо після відведеного часу залишилися невикладені монети. Допускається 2 спроби.

ТЕСТ НА ОДНОЧАСНІ РУХИ

Дитині пропонується вказівними пальцями витягнутих рук окреслити в повітрі кола, розмір яких дитина визначає сама, але вони мають бути однакові для обох рук. Правою рукою кола окреслюються за годинниковою стрілкою, а лівою — у протилежну сторону.

Оцінка. Тест вважається невиконаним, якщо дитина повертає обидві руки в один і той же бік; кола були неправильної форми або різні за розміром. Допускається 3 спроби.

Висновки

1. Діагностика психомоторних здібностей у дітей раннього віку дає можливість підходити до розвитку дітей індивідуальніше, враховуючи як відставання, так і обдарованість.

2. Використані методики не є високо формалізовані, як у старших вікових групах, вони спрямовують дослідження в необхідному напрямку, конкретизуючи проблему.

Список літератури

1. Гуревич К. М. Психологічна діагностика: Навч. посіб. — М., 1997.
2. Діагностика психічного розвитку дітей раннього віку: Метод. рекомендації / Укл. Н. В. Карпенко-Сашньова. — К.: ІЗМН, 1996. — 60 с.
3. Казьмин А. М., Казьмина Л. В. Дневник розвитку ребенка от рождения до трех лет. — М.: Когито-Центр, 2001. — 74 с.
4. Клименко В. В. Розроблення норм психічного розвитку дитини // Наукові записки Інституту психології

імені Г. С. Костюка АПН України. Вип. 22. Актуальні проблеми сучасної української психології. — К.: Нора-прінт, 2002. — С. 106—118.

5. Кочерга О. В. Початок життя становлення творчості. — К.: Кобза, 2003. — 106 с.

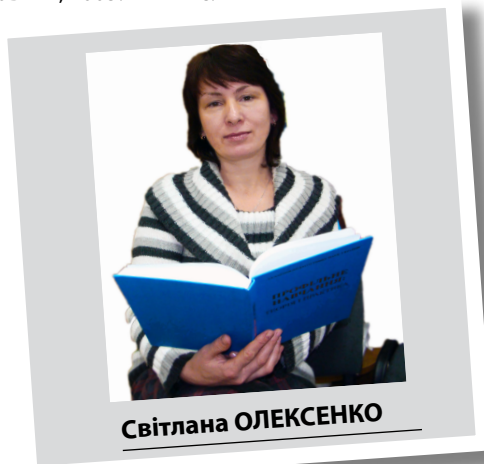
6. Олексенко С. В. Вплив моторної активності на мовленнєвий розвиток немовлят // Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. — К., 2004. — Т. 4. Вип. 5. — С. 212—220.

7. Олексенко С. В. Дослідження особливостей взаємозв'язку сенсорного мовлення і моторної активності дітей раннього віку // Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. — К., 2006. — Т. 8. Вип. 4. — С. 267—273.

8. Олексенко С. В. Формування запитань у дітей раннього віку як процес взаємодії моторних і мовленнєвих складових // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. — К.: Міленіум, 2006. — Вип. 28. — С. 123—132.

9. Практикум по возрастной психологии: Учеб. пособ. / Под ред. Л. А. Головей, Е. Ф. Рыбалко. — СПб.: Речь, 2005. — С. 37—38; 76; 125.

10. Роговик Л. С. Психомоторика дитини. — К.: Главник, 2005. — 112 с.

Світлана ОЛЕКСЕНКО

Всеукраїнська газета для всіх, хто виховує дошкільнят

Індекс **35265**

Виходить 4 рази на місяць обсягом 128 сторінок
sadok@1veresnya.com.ua, sadok.1veresnya@gmail.com

Передплатити можна у будь-якому відділенні зв'язку за «Каталогом видань України»

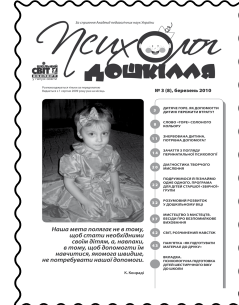
журнал

«Дошкілля»

газета

«Психолог дошкілля»

РАЗОМ ДЕШЕВШЕ!

Пільговий комплект

Щомісяця 1 газета
та 1 журнал у квартал